

DO KAPSY:

ROSTLINY

158
DRUHŮ

Obsah

Barevný kód rozděluje rostliny podle barvy

květů do následujících skupin:

OD STRANY 6

Bílé květy

OD STRANY 38

Žluté květy

OD STRANY 66

Červené květy

OD STRANY 96

Modré květy

OD STRANY 112

**Zelené a hnědé
květy**

OD STRANY 128

Užitečné odborné výrazy na
obrázcích, tvary květů a květen-
ství, postavení a tvar listů

URČOVÁNÍ ROSTLIN

Jak na to:

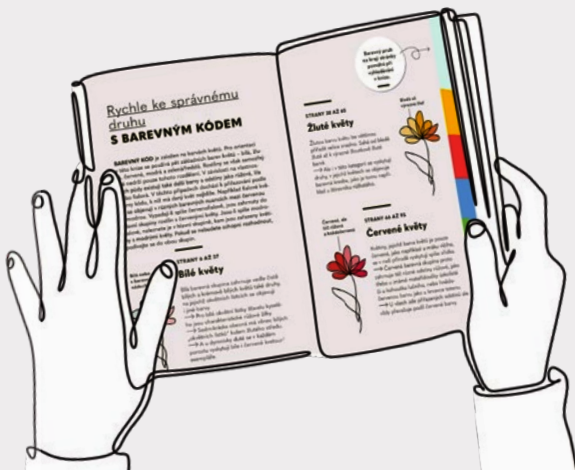

Spatřili jste
rostlinu s ná-
padnými květy
a chcete vědět,
jak se nazývá:

1

Zorientujte se nejdříve
na STRÁNCE
S BAREVNÝMI KÓDY
a zjistěte, ke které
skupině patří.

Potom nalistujte
ORIENTAČNÍ
STRANU
pro rostliny
s danou barvou
květů, kde se
dozvíte, na
kterých stránkách
v knize máte
pokračovat.

**Zde objevíte ještě
několik málo
druhů, které
přicházejí v úvahu.
POROVNEJTE
květinu s fotogra-
fiemi v knize a veli-
ce brzy tak určíte
správný druh.**

EVA-MARIA DREYEROVÁ

DO KAPSY:

ROSTLINY

158 DRUHŮ

Rychle ke správnému druhu

S BAREVNÝM KÓDEM

BAREVNÝ KÓD je založen na barvách květů. Pro orientaci v této knize se používá pět základních barev květů – bílá, žlutá, červená, modrá a zelená/hnědá. Rostliny se však samozřejmě nedrží pouze tohoto rozdělení. V závislosti na vlastnostech půdy existují také další barvy a odstíny jako růžová, lila nebo fialová. V těchto případech dochází k přiřazování podle barvy kódu, k níž má daný květ nejbližší. Například fialové květy se objevují v různých barevných nuancích mezi červenou a modrou. Vypadají-li spíše červenofialově, jsou zahrnuty do hlavní skupiny rostlin s červenými květy. Jsou-li spíše modrofialové, naleznete je v hlavní skupině, kam jsou zařazeny květiny s modrými květy. Pokud se nebudete schopni rozhodnout, podívejte se do obou skupin.

STRANY 6 AŽ 37

Bílé květy

Bílá nebo
s barevným
nádechem

Bílá barevná skupina zahrnuje vedle čistě bílých a krémově bílých květů také druhy, na jejichž okvětních lístcích se objevují i jiné barvy.

→ Pro bílé okvětní lístky šťavelu kyselého jsou charakteristické růžové žilky.

→ Sedmikráska obecná má věnec bílých „okvětních lístků“ kolem žlutého středu.

→ A u dymnivky duté se v každém porostu vyskytují bílé i červeně kvetoucí exempláře.

Barevný pruh
na kraji stránky
pomáhá při
vyhledávání
v knize.

STRANY 38 AŽ 65

Žluté květy

Žlutou barvu květu lze většinou přiřadit velice snadno. Sahá od bledě žluté až k výrazné žloutkově žluté barvě.

→ Ale i v této kategorii se vyskytují druhy, v jejichž květech se objevuje barevná kresba, jako je tomu například u štirovníku růžkatého.

Bledá až
výrazná žluť

Červená, ale
též růžová
a hnědočervená

STRANY 66 AŽ 95

Červené květy

Květiny, jejichž barva květů je pouze červená, jako například u máku vlčího, se v naší přírodě vyskytují spíše zřídka.

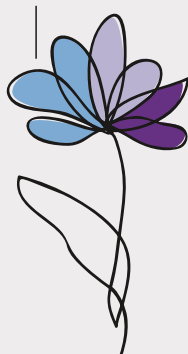
→ Červená barevná skupina proto zahrnuje též různé odstíny růžové, jako třeba u známé mateřídoušky úzkolisté či u kohoutku lučního, nebo hnědočervenou barvu jako u krvavce totenu.

→ U všech zde přiřazených odstínů ale vždy převažuje podíl červené barvy.

STRANY 96 AŽ 111

Modré květy

Modrá, ale i světle
a tmavě fialová

Také u modře kvetoucích rostlin existuje široká škála nejružnějších barevných nuancí: lze zde spatřit světle modrou čekanky obecné, sytou modř chrpy, inkoustově modrou šalvěje luční i modro-fialovou barvu violky.

→ Kromě toho jsou zde uváděny i rostliny s přechodným zbarvením směrem k červené, jako je například vikev ptačí.

→ Vyskytují se ale i druhy, jejichž barva může kolísat od červené až k modré, nebo jsou jejich květy různých barev.

STRANY 112 AŽ 121

Zelené a hnědé květy

V naší přírodě se – i když spíše zřídka – vyskytují i rostliny se zelenými nebo nevýraznými nahnědlými květy.

→ Nejznámější rostlinou zahrnutou do této barevné skupiny je kopřiva, jejíž květy jsou opravdu nevýrazné.

→ A také je sem přiřazen nápadnější árón, jehož hnědé květní palice jsou zabaleny do žlutozeleného listenu tvořícího toulec.

Nenápadná zelená
nebo hnědá

TVAR A POČET

Stavba květu

Poté, co jste v prvním kroku přiřadili rostlinu k barevné skupině, prohlédněte si tvar květu.

→ Existují dvě skupiny: buď jsou květy kruhové, tedy radiálně symetrické (tzv. pravidelné); pak mají dvě či více rovin souměrnosti.

**Dvoustranně
symetrický květ
s jedinou
rovinou
souměrnosti**

→ Nebo jsou dvoustranně symetrické (souměrné); pak mají jen jednu rovinu souměrnosti, která květ dělí na dvě zrcadlově stejné poloviny.

**Pravidelný květ
s větším počtem
rovin souměrnosti**

Dále je potřeba spočítat okvětní lístky.

→ Radiálně symetrické květy se rozdělují do tří podskupin: s nejvýše 4 okvětními lístky, s 5 okvětními lístky, nebo s více než 5 okvětními lístky.

→ Nyní můžete nalistovat stranu, od níž jsou představovány druhy s odpovídající barvou a tvarem květů a počtem okvětních lístků.

→ Nakonec je třeba se ujistit, že se nemýlíte. Porovnejte zkoumanou květinu s fotografií, popisovanými znaky a místem výskytu.

**Více než pět
okvětních lístků
má například
pampeliška
smetánka**

BÍLE KVETOUČÍ ROSTLINY

rychlé určování

OD STRANY 8

Nejvýše 4 okvětní lístky

Rostlina, kterou
chcete určovat,
má bílé květy.
Jak budete nyní
postupovat?

Spočítejte
okvětní lístky.

Poté si nalistujte
stranu, od níž
jsou představo-
vány druhy
s odpovídajícím
počtem bílých
okvětních lístků.

Existuje velký počet bíle kvetoucích rostlin se čtyřmi okvětními lístky. Jednou z nejznámějších je česnáček lékařský, jehož bílé korunní lístky jsou uspořádány diagonálně a dají se snadno spočítat. Obtížnější je to u svízele povázky, neboť jeho čtyřcípé květy jsou o poznání menší, měří pouze 2–3 mm.

OD STRANY 16

5 okvětních lístků

Velká skupina bíle kvetoucích rostlin s pěti okvětními lístky zahrnuje mnoho druhů s doširoka rozevřenými květy, a tedy s korunními lístky, které se dají snadno spočítat. Patří

k nim například jahodník obecný. Kromě toho existují i druhy, u nichž se můžeme při počítání snadno splést: zdánlivých 10 okvětních lístků ptáčince prostředního je ve skutečnosti pouhých pět, ale s hlubokými zářezy.

OD STRANY 26

Více než 5 okvětních lístků

Do této skupiny patří nejen rostliny, jejichž květy mají na první pohled více než pět okvětních lístků, jako je například česnek medvědí nebo sasanka hajní. Jsou sem zařazeny také druhy z čeledi hvězdnicovitých, kam patří například kopretina bílá, jejíž květy jsou složeny z velkého množství malých samostatných kvítků, nikoli z okvětních lístků.

OD STRANY 34

Dvoustranně symetrické květy

Jako dvoustranně symetrické květy jsou v botanice označovány takové, které se skládají ze dvou zrcadlově stejných polovin. Tento typ květu se vyskytuje hlavně u bobovitých a hluchavkovitých rostlin. Typickými zástupci zařazenými do této podskupiny jsou komonice bílá, jetel plazivý a hluchavka bílá.

1 Česnáček lékařský

Alliaria petiolata

CHARAKTERISTIKA: 20–100 cm • duben–červen • hrnatá, vzpřímená lodyha • listy jako kopřiva, ale bez žahavých chloupků, mladé listy s česnekovým aroma • bílé květy v chomáčcích na vrcholu lodyhy • šešule s černými semeny • na stinných okrajích lesů a cest, kolem živých plotů.

2 Řeřišnice hořká

Cardamine amara

CHARAKTERISTIKA: 10–60 cm • duben–červen • hranatá, rýhovaná lodyha, vyplněná dřeví • listy složené z 8–10 oválných postranních lístků a jednoho zakulaceného koncového listu • bílé květy s fialovými prašníky • na mokřích, úživných půdách, na březích potoků a na mokřích loukách.

3 Potočnice lékařská

Nasturtium officinale

CHARAKTERISTIKA: 30–80 cm • duben–srpen • hranatá, rýhovaná lodyha • lichozpeřené listy složené z 5–9 lesklých, tmavě zelených, masitých lístků, koncový list je zvětšený • bílé květy se žlutými prašníky • vytváří rozsáhlé porosty v čirých, chladných tekoucích vodách.

4 Křen selský

Armoracia rusticana

CHARAKTERISTIKA: 50–120 cm • květen–červenec • řapíkaté, až 1 m dlouhé hlavní listy, listy na lodyze s nepravidelně hlubokými zářezy, zubaté • bílé květy v hroznech • silný křulovitý kořen • stará kulturní rostlina, planě roste mezi plevelnými rostlinami na loukách, okrajích cest či polí a březích potoků.

Křehké listové růžice podobné pampelišce jsou obohacím jarní kuchyně

Kokoška pastuší tobolka

Capsella bursa-pastoris

Výška: 10–50 cm

Doba květu: březen–listopad

Stanoviště: Často se vyskytuje na okrajích cest a polí, na zpustlých stanovištích, v zahradách a na vinicích.

→ **VÍTE, ŽE...?** Kokoška pastuší tobolka je rostlinným průvodcem naší civilizace a s výjimkou tropů je rozšířena po celém světě. Její původní domovinou je oblast Středomoří. Je „masožravou“ rostlinou zvláštního druhu. Bylo prokázáno, že se v obalech semen vyskytují enzymy štěpící bílkoviny. Panuje domněnka, že kokoška zabíjí velmi malé půdní organismy a jejich produkty rozpadu využívá pro sebe jako živiny. Tím se jí daří vyklíčit i na nejchudších půdách. Kokoška pastuší tobolka nemá žádnou přesně definovanou dobu kvetení. V letech s mírnými zimami ji můžeme spatřit v květu po celý rok.

1 Penízeček rolní

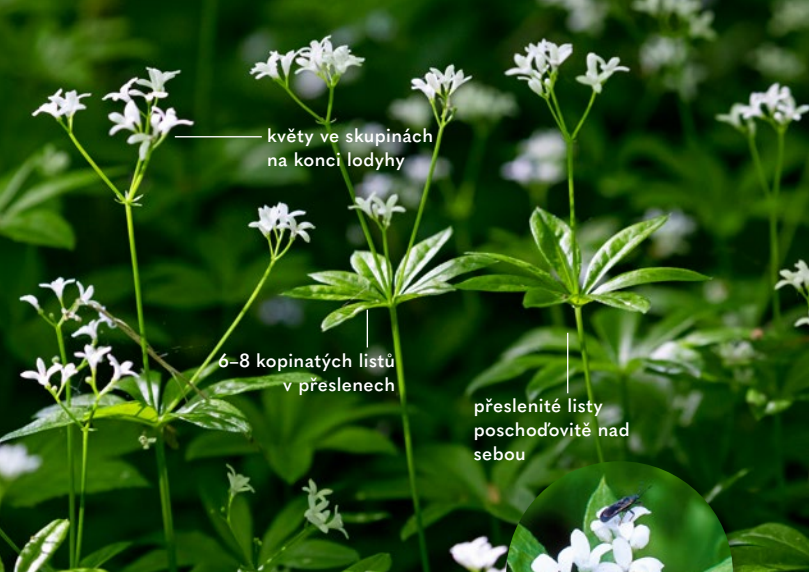
Thlaspi arvense

CHARAKTERISTIKA: 15–40 cm • duben–září • po rozemnutí vydává česnekovou vůni • vzpřímená, hranatá lodyha • úzké, oválné listy, celokrajné nebo zubaté • téměř okrouhlé ploché šešulky • vyskytuje se v porostech plevelných rostlin na obilných polích a na polích s okopaninami, na neobdělávaných plochách, ve vinicích, v zahradách.

2 Osívka jarní

Draba verna

CHARAKTERISTIKA: 3–15 cm • březen–květen • bezlistá, nerozvětvená lodyha • ochmýřené listy v přízemní růžici • bílé květy ve volných hroznovitých květenstvích na konci lodyhy, mají 4 až do středu rozdělené okvětní lístky • nenápadná, hojně se vyskytující rostlina, často ve velkých skupinách na okrajích cest, na sutinách.

Typický květ svízele vonného: 4 bílé, špičaté korunní lístky a 4 tyčinky

Svízele vonný

Galium odoratum

Výška: 5–25 cm

Doba květu: duben–květen

Stanoviště: Jako typická stínomilná rostlina se objevuje v bohatých bylinných podrostech listnatých a smíšených lesů.

→ **VÍTE, ŽE...?** Dříve se svízele vonnému říkalo mařinka vonná. Jeho aroma se používá k dochucování sladkých pokrmů a nápojů a propůjčuje nezaměnitelnou chuť třeba v Německu vyráběné májové bowli. A nejen to. Již Vikingové kořenili touto rostlinou pivo, což byl zvyk, který se vyskytoval i v pozdějších dobách a skončil teprve v roce 1516 po vydání zákona o čistotě piva. Lístky svízele se však musejí trhat ještě před rozkvětem a před použitím se mají nechat 1–2 hodiny zavadnout. Teprve pak se rozvine typická vůně. Protože rostlina obsahuje kumarin, měla by se dávkovat s největší opatrností, aby se zamezilo bolestem hlavy po jejím požití.

1 Svízeľ přítula

Galium aparine

CHARAKTERISTIKA: 60–200 cm • červen–říjen • popíná-
vě rostoucí a přichytávající se rostlina • slabá, čtyřhranná
lodyha • listy v přeslenech po 6–8 • lodyha, listy a plody
porostlé nazpět zahnutými háčkovitými chlupy • malé květy
ve tvaru hvězdičky • všechno přerůstající rostlina na okrajích
cest, ale též u křovisek a na okrajích lesa.

2 Svízeľ povázka

Galium mollugo

CHARAKTERISTIKA: 25–100 cm • květen–září • bohatě
kvetoucí rostlina se silně rozvětveným pyramidálním květen-
stvím • květy s čtyřcípou květní korunou a 4 tyčinkami •
kopinaté listy vyrůstající v přeslenech po 6–8 kolem lodyhy •
rozšířený na loukách, okrajích lesa a houštin.

Květy asi 1 cm velké, →
s 3 korunními lístky

Žabník jitrocelový

Alisma plantago-aquatica

Výška: 30–100 cm

Doba květu: červenec–srpen

Stanoviště: Rozšířený v zabahněných zónách vodních toků bohatých na živiny, též v zavodněných půdách na stanovištích se střídavou mírou vlhkosti.

Pozor: Rostlina a její štiplavě pálivá šťáva dráždí pokožku. U citlivých osob může dojít k tvorbě puchýřů.

→ **VÍTE, ŽE...?** Žabník jitrocelový vypadá podle vlhkosti stanoviště různě. Vodní forma vytváří splývající páskovité listy, rostliny rostoucí na zemi mají oproti tomu typický lžicovitý tvar listů. Květy rozevře žabník jitrocelový pouze odpoledne.

1 Čarovník pařížský

Circaea lutetiana

CHARAKTERISTIKA: 20–70 cm • červen–srpen • celá rostlina je ochmýřená • lodyha rovná, vzpřímená • vstřícné listy, vejčité, zašpičatělé • květy pouze s 2 korunními lístky složenými z dvou částí s hlubokým zářezem, dlouhá květní stopka • roste ve volných skupinách v polostínu v jehličnatých lesích a na okrajích cest.

2 Jitrocel prostřední

Plantago media

CHARAKTERISTIKA: 10–45 cm • květen–září • bezlistá lodyha • listy široce oválné, složené v přízemní růžici • vonné květy se 4 bílými cípatými korunními lístky a světle fialovými prašníky usazené ve válcovitém klasu • roste na okrajích cest a silnic, na trávníku.

krémově bílé květy
s mnoha dlouhými tyčinkami

hranatá lodyha,
často s nádechem
červené

listy střídavé, složené

Typické listy se střídavě velkými
a malými složenými listy →

Tužebník jilmový

Filipendula ulmaria

Výška: 50–150 cm

Doba květu: červen–srpen

Stanoviště: Tužebník jilmový roste na březích potoků a na vlhkých loukách. Zde je velice nápadný díky svým bujným květním latám.

→ **VÍTE, ŽE...?** Louky, na nichž vykvétá tužebník jilmový, vydávají příjemně nasládlou vůni. Dříve se vůně květů tužebníku jilmového používala k aromatizování medoviny a piva, dnes je toto aroma oceňováno při přípravě sladkých pokrmů a šťáv. Sorbet z tužebníku jilmového je chloubou špičkových francouzských kuchařů. Rostlina je využívána také jako léčivka. Z listů a květů se vaří čaj, který pomáhá při nachlazení a bolestech kloubů. Z éterického oleje byla roku 1839 extrahována substance, jež je součástí léčivého přípravku aspirinu, který se používá proti bolesti.